

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่ออธิบายให้ทราบถึงภาพรวมของการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ตนเองของผู้ประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอยในเขตกรุงเทพมหานคร ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเพื่อเข้าใจสภาพและลักษณะของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างแนวคิดทฤษฎีกับเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยวิธีสัมภาษณ์แบบลึก (In-Depth Interview) และการตะล่อมกล่อมเกลา (Probe) เมื่อพบว่าคำพูดหรือคำบอกเล่าใดที่น่าสนใจเพื่อที่จะทำให้มีโอกาสได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด โดยได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 วิธี คือ

1. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากตำราวิชาการ เอกสารต่าง ๆ สิ่งพิมพ์ วารสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการสอบถามและสัมภาษณ์ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยในพื้นที่ที่กำหนด โดยใช้แบบสอบถามที่มีข้อความละเอียดต่อเนื่อง ประกอบการสัมภาษณ์

3.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้ประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอยในเขตกรุงเทพมหานคร โดยพิจารณาจากเบื้องต้นจากผู้ค้าหาบเร่แผงลอยที่มีการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ตนเองตามข่าวจากสื่อสารมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ หรือโทรทัศน์ที่เสนอข่าวสภาพความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพและการกระทบกระทั่งกันระหว่างผู้ประกอบอาชีพหาบเร่ฯ กับเจ้าพนักงานของรัฐหรือบุคคลอื่น ๆ เพื่อให้ได้ผู้ค้าที่มีการแสดงออกถึงการพิทักษ์สิทธิของตนเองอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังได้ประสานงานกับชมรมผู้ค้าหาบเร่แผงลอยแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นผู้ที่คอยดูแลและให้คำปรึกษาผู้ค้าหาบเร่แผงลอยที่ประสบปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะสามารภให้ข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ค้าได้อย่างชัดเจน

3.1.1 วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบ แบบเจาะจง (Purpose Sampling) คือ เลือกศึกษาจากผู้ประกอบอาชีพในเขตที่มีการแสดงถึงสภาพความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพที่ปรากฏตามสื่อสารมวลชนแขนงต่างๆ ในปี พ.ศ. 2543-2544 และประสานงานกับชมรมผู้ค้าหาบเร่แผงลอยแห่งประเทศไทยให้เป็นผู้ประสานงานเพื่อการติดต่อสัมภาษณ์ จึงได้กลุ่มตัวอย่างดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย บริเวณตลาดคลองถม มีชาวการพิทักษ์สิทธิภาพแรงดังนี้

"สำหรับชาวเรียกเก็บเงินจำนวน 700,000 บาทต่อเดือนนั้น ได้รับคำชี้แจงจากเทศกิจว่าไม่กล้าเข้าไปจัดระเบียบผู้ค้า เนื่องจากกลัวว่าภรรยาที่คุมอยู่บริเวณดังกล่าว" (หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 26 สิงหาคม 2543)

"นายสมัคร สุนทรเวช ผู้ว่า กทม. กล่าวภายหลังประชุมหัวหน้าฝ่ายเทศกิจและผู้บริหารสำนักเทศกิจว่าต้องล้างพวกมาเฟียที่หาประโยชน์จากผู้ค้าคลองถมซึ่งมีทั้งหมด 1,800 รายให้ไปขายที่อื่น โดย กทม. จะจัดสร้างที่ขายใหม่ให้แล้วมาเช่าที่กับ กทม. แทน ซึ่งอยู่ระหว่างเจรจากับเจ้าของที่ 3 จุด คือที่ของการทางพิเศษ บริเวณถนนโลคัลโรด (พระราม 9 - เพชรบุรี) ที่เอกชนบริเวณใกล้อาร์ซีเอ พระราม 9 และที่สวนพระองค์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ บริเวณใกล้หมู่บ้านสัมมากร ถนนสุขุมวิท 3 หรือหากไม่ได้ก็จะใช้ที่ได้ทางด่วน ซึ่งหากได้ข้อสรุปปรับปรุงพื้นที่ เร่งก่อสร้างแล้วก็จะย้ายเร็วที่สุด โดยการย้ายที่ใหม่จะขึ้นอยู่กับ กทม. โดยตรง ไม่ยอมให้กลุ่มมาเฟียตามไปหาผลประโยชน์ด้วยส่วนที่เห็นว่าจะมีผู้คัดค้านนั้นคงไม่มีปัญหา เพราะประชาชนก็คงตามไปซื้อ เพราะได้รับการร้องเรียนมามาก ตนเห็นใจเจ้าของบ้านที่บางครั้งเปิดประตูบ้านไม่สะดวก" (ไทยโพสต์ ฉบับวันที่ 1 มีนาคม 2544)

เนื่องจากบริเวณนี้เป็นบริเวณที่มีความเสี่ยงในการเข้าไปพบกับผู้ค้าค่อนข้างมากด้วย เพราะเป็นบริเวณที่มีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องสูง จึงได้เข้าพบและสัมภาษณ์ผู้ค้า จำนวน 6 ราย

1.2 เขตพระนคร บริเวณ ถ. ท่าพระจันทร์ มีการร้องเรียนเพื่อพิทักษ์สิทธิดังนี้

"นางสาว ก. และนางสาว ข. (นามสมมติ) ร่วมกันชี้แจงว่า พวกเขาค้าขายอยู่บริเวณท่าพระจันทร์มาเป็นเวลานาน ตั้งแต่สมัยของนายพิจิต รัตกุล เป็นผู้ว่า โดยถูกเจ้าหน้าที่เทศกิจ เขตพระนครรื้อโต๊ะเป็นประจำทุกเดือน และยังไม่ให้ตั้งแผงขายของ ตนได้พยายามเข้าร้องเรียนกับผู้อำนวยความสะดวก แต่ถูกกีดกันและถูกเจ้าหน้าที่เทศกิจปิดช่องประตูห้องวิทยุสื่อสารทับนิ้วชี้ข้างขวาแตก" (หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 24 สิงหาคม 2543)

ผู้ค้าในบริเวณท่าช้างเป็นกลุ่มผู้ค้าที่มีจำนวนน้อยลง เพราะถูกห้ามทำการค้าโดยเด็ดขาด คงเหลือผู้ค้าประมาณ 20 ราย จึงได้เลือกสัมภาษณ์ผู้ค้า จำนวน 9 ราย

1.3 เขตบางรัก บริเวณ ถนนสีลม และถนนสุรวงศ์

“ผู้ค้าจำนวน 11 รายบริเวณหน้าร้าน KFC ถนนสุรวงศ์ ได้รับความเดือดร้อนจากการที่เจ้าพนักงานตำรวจเข้ามาจับและยึดสินค้า และออกคำสั่งให้เลิกขายในบริเวณนั้นโดยเด็ดขาด หากมาขายอีกก็จะดำเนินการจับกุมทันที ซึ่งผู้ค้าเหล่านี้เป็นผู้ที่เคยค้าในบริเวณนี้มาก่อน และได้หยุดไปช่วงระยะเวลาหนึ่งเนื่องจากถูกขอร้องจากเทศกิจ แต่เมื่อมีนโยบายให้ผู้ค้าเก่าเข้ามาทำการค้าได้ จึงได้เข้ามาทำการค้าอีกครั้ง จึงถูกสั่งให้เลิกการขายดังกล่าว” (รายการสัมภาษณ์ สุภาวดี ภาณุวัฒน์ ITV บันทึกเทปวันที่ 9 มีนาคม 2544)

ผู้ค้าบริเวณสุรวงศ์ เป็นกลุ่มที่ถูกห้ามทำการค้าเด็ดขาด จึงได้นำสัมภาษณ์ผู้ค้าในร้านอาหารใกล้เคียงที่ทำการค้า ผู้ค้ามาพบเพื่อสัมภาษณ์จำนวน 6 ราย และผู้ค้าในบริเวณสีลมเป็นผู้ค้าที่ได้รับความเดือดร้อนจากการทะเลาะวิวาทกับเจ้าพนักงาน ซึ่งกรณีนี้ผู้ศึกษาได้ทราบข่าวจากชมรมผู้ค้าหาบเร่แผงลอยแห่งประเทศไทย และได้เข้าพบกับผู้ค้าทำให้ได้ทราบปัญหาในเรื่องดังกล่าวและได้รับฟังปัญหาอื่นๆจากผู้ค้าในบริเวณดังกล่าวรวมจำนวน 10 ราย

1.4 เขตบางแค เนื่องจากผู้ศึกษาได้ประสานงานกับชมรมผู้ค้าหาบเร่แผงลอยแห่งประเทศไทย ซึ่งได้ทราบว่าผู้ค้าในตลาดบางแค เป็นผู้ค้าซึ่งมีการรณรงค์ในด้านการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ตนเองมาเป็นระยะเวลายาวนาน และในปัจจุบันได้รับอนุญาตให้ทำการค้าและมีการจัดระเบียบการค้าอย่างเป็นรูปแบบที่ชัดเจน ผู้ศึกษาจึงได้เข้าไปพูดคุยกับผู้ค้าในย่านนี้ และได้ข้อมูลต่างๆที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ในการศึกษาในครั้งนี้ จึงได้เลือกกลุ่มตัวอย่างในบริเวณดังกล่าวนี้ด้วย จำนวน 10 ราย

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่มีข้อคำถามละเอียดต่อเนื่อง เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายปิด และคำถามปลายเปิด โดยมีแนวคำถามครอบคลุมในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ค้า ประกอบด้วย เพศ อายุ ภูมิลำเนา ที่พักอาศัยในปัจจุบัน อาชีพเดิม การศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ อาชีพเสริม รายได้และความเพียงพอของรายได้

ส่วนที่ 2 สถานภาพของผู้ค้า ประกอบด้วย การเป็นเจ้าของ ประเภท สถานที่ประกอบการ ชนิดสินค้า ระยะเวลาในการทำการค้า ช่วงเวลาที่ขายสินค้าได้ดีในรอบปี แหล่งผลิตสินค้า การจ่ายเงินค่าสินค้า ข้อตกลงระหว่างผู้ค้า

ส่วนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายนอกระบบ แหล่งเงินทุนและแหล่งเงินกู้ การใช้บริการสาธารณูปโภค ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างทำการค้า

ส่วนที่ 4 ความรู้ความเข้าใจของผู้ค้าเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์แรงงาน ประกอบด้วย การรับรู้พื้นฐานสิทธิประโยชน์แรงงาน การรับรู้เรื่องการรวมกลุ่มองค์กร การส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างผู้ค้า เจ้าพนักงานและบุคคลทั่วไป การรับรู้หลักเกณฑ์การจัดระเบียบหาบเร่แผงลอย

ส่วนที่ 5 การพิทักษ์สิทธิประโยชน์ตนเองของผู้ค้า

3.3 การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ก่อนนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจริง ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่มีแนวคำถามที่สร้างขึ้นให้กรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ โดยตรวจสอบความครอบคลุมรายละเอียดตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา ความถูกต้องเหมาะสมของคำและภาษา ที่ใช้ในการสร้างแนวคำถาม หลังจากกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ได้ตรวจสอบแนวคำถามที่จะนำมาใช้ในการสัมภาษณ์แล้วผู้วิจัยได้นำแบบบันทึกการสัมภาษณ์แบบลึก ที่มีแนวคำถามดังกล่าวไปทำการสัมภาษณ์ก่อนการเก็บข้อมูลจริง (Pre-Test) โดยนำไปสัมภาษณ์ผู้ประกอบการค้าหาบเร่ฯ ในเขตพื้นที่ต่าง ๆ ของกรุงเทพฯ จำนวน 3 รายเมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว นำข้อมูลนั้นมาจัดเป็นหมวดหมู่และทำการวิเคราะห์หาข้อสรุปว่าข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์นั้น เป็นคำตอบที่สามารถอธิบายได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้หรือไม่มากนักน้อยเพียงใด โดยนำเสนอกรรมการวิทยานิพนธ์ตรวจสอบอีกครั้ง ทั้งนี้เพื่อความเชื่อถือได้ของเครื่องมือที่ใช้ศึกษา

3.4 การเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่ศึกษา มีขั้นตอนดังนี้

1.สำรวจพื้นที่เป้าหมาย โดยมีผู้ประสานงานในพื้นที่ ซึ่งรู้จักคุ้นเคยกับกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้มาเดินสำรวจและแนะนำให้ผู้รู้จักกับกลุ่มตัวอย่าง

3. การสร้างสัมพันธภาพกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความไว้วางใจ โดยเข้าไปสนทนากับผู้ค้าในเรื่องสินค้าที่ขาย หรือชื่อสินค้าที่ขาย รวมถึงปัญหาในการประกอบการ และใช้วิธี Probe ให้เข้ามาสู่คำถามหลักถึงประสบการณ์ในการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ หากผู้ค้ายินดี ให้ข้อมูลดังกล่าวก็ให้ดำเนินการต่อโดยการแนะนำตัวผู้วิจัยและจุดประสงค์ของการวิจัย หากผู้ค้า ไม่ยินดีให้ข้อมูลก็สิ้นสุดการสนทนา

4. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงข้อมูลของการศึกษา ครั้งนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบลึกจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ด้วยแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุง โดย สัมภาษณ์เรียงลำดับไปที่ละข้อของแนวคำถามและจดรายละเอียดให้ได้มากที่สุด เนื่องจากผู้ให้ สัมภาษณ์ต้องประกอบการค้าไปด้วยผู้วิจัยต้องทำการสัมภาษณ์ให้ค่อนข้างกระชับ จึงกำหนด แบบสัมภาษณ์ละเอียดครอบคลุมและมีลักษณะใกล้เคียงกับแบบสอบถาม ซึ่งไม่สร้างความเบื่อ หน่ายรำคาญให้กับผู้ให้สัมภาษณ์และระหว่างการสัมภาษณ์หากมีคำนอกใจหรือคำพูดใดที่น่า สนใจ ผู้วิจัยจะซักถามเพิ่มเติมเพื่อทราบรายละเอียดของคำนั้น ๆ เพื่อประโยชน์การวิเคราะห์และ ขยายผลการศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาใช้การวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้นโดยคำนวณเป็นค่าร้อยละ และคำพรรณนาอธิบาย รายละเอียดของข้อมูล